

(Фонд стратешке културе, 19.6.2010)

Поводом посете Дмитрија Медведева САД

Русија има огромно искуство спољнополитичке активности практично у сваком делу земљине кугле, које је акумулирано и у периоду Империје, и у потоња совјетска времена. Оцењујући у контексту тог искуства руско-америчке односе током последње године, примећујемо, пре свега, оно велико црвено дугме са натписом „ресетовање“, са којим су нас изненадили Американци. А поштено говорећи, Американци и имају шта да „ресетују“ у односима са Русијом.

После 11. септембра 2001. године званична државна доктрина САД дефинитивно се свела на то да свет треба да буде једнополарни. У америчком политичком естаблишменту преовладало је гледиште да је Русија изгубила хладни рат, и да су се према њој понели великодушно – нису јој наименовали вице-краља у стилу генерала Мак-Артура. А што се Кремља тиче, у поимању администрације тог истог Џорџа Буша-млађег, она је испољила незахвалност, определила се за нелогичну, па чак и неприхватљиву политику. Неприхватљиву у контексту оне логике, којом су се руководили римски императори, који нису могли допустити да неки тамо јерменски цар Митрид има „своје“ утицајне сфере.

На пример, на Балкану је у том тренутку основни задатак САД био да покажу Србији и Русији ко је газда у кући, и Вашингтон је то показао не само Кремљу, него и целом свету. На затвореним дебатама у Савету за међународне односе у 2006. години, Кондолиза Рајс је без околишања поставила на своје место руског министра иностраних послова: „Сергеј, већ сам ти рекла, да ми не треба да разматрамо проблеме који су западно од Дунава“.

Зашто су САД биле толико забринуте због руске реакције на грузијску агресију и убиство припадника руских мировних снага? Па зато што је Сакашвили главни клијент САД на Кавказу. Ако удар Москве по клијенту успе, како ће се онда - питање је сад - даље формирати нови амерички светски поредак?

У резултату је током последњих пола године владавине администрације Џорџа Буша ситуација у руско-америчким односима у понечему почела подсећати на другу половину 1983. године, када је случај са јужнокорејским „Боингом“ изазвао веома емотивну реакцију обе стране. Билатерални дијалог практично је стопиран о свим међународним питањима од узајамног интереса. Морамо истаћи да је са америчке стране у томе постојао некакав елемент емоционалне психозе, са очито израженим личним нијансама када је реч о реакцији Кондолизе Рајс, која је оно што се десило на Кавказу августа 2008. године оценила као пораз дипломатског курса у целини.

У ширем смислу, пак, „правично негодовање“ Вашингтона било је скопчано са раширеним мишљењем да је лако подвикнути на Русију, али да САД немају реалних могућности да утичу на њу, поготово тако а да се при том не причини штета америчким интересима.

У свету је доста потреса и конфликта, а и поприлично снага које су заинтересоване за то да сукобе Русију и САД. И с тим у вези декларисана од стране америчке администрације тежња ка „ресетовању“ билатералних односа представља повод за опрезни оптимизам.

Истовремено не би требало заборављати да су се очеви-оснивачи САД међусобно спорили практично око свих питања. Али су у једном остали јединствени. Они су свето веровали у то да им је пошло за руком да пронађу „камен мудрости“ нове државности. Тај „камен мудрости“ они су данас у обавези да подаре свим народима света, тј. да их усреће. Ако ти народи не схватају своју срећу, онда им треба то објаснити – на све могуће начине. А ако народима сметају да постану свесни своје среће њихови тирани-владари, онда је потребно помоћи народима да се ратосиљају тих својих владара. То је, у суштини, чисто религиозно осећање протестанта, које временом прераста у секташко месијанство. А оно, заправо, и чини философску основу америчке спољне политике.

Међутим, то је – философија. У питањима политичке тактике, наравно, потребно је трагати за компромисним решењима и Кремљ је, са своје стране, спреман да тражи те компромисе на најразличитијим правцима међународне политике. И треба рећи да су спремност за такве компромисе доследно исказивали сви руски председници. Међутим, наде у узајамност до сада се нису оправдале.

Са доласком нове администрације САД такве наде су оживеле. Крајње је важно, међутим, договорити се о општим, равноправним и за све разумљивим правилима игре. Председник Русије Дмитриј Медведев позвао је на закључивање новог Споразума о европској безбедности. Међународни механизми, створени у оквирима познатог у Европи Хелсиншког процеса, више не гарантују свим учесницима међународних односа у Европи подједнаку безбедност.

Русија је са Сједињеним Државама потписала нови споразум о мерама у правцу даљег смањења и ограничења стратешког офанзивног наоружања. Истовремено је Москва била принуђена да једнострано изјави како ће примена споразума бити ограничена у случају да САД наставе развијати своју противракетну одбрану до нивоа који би представљао реалну опасност по стратешку безбедност Русије.

Руској страни нуде учешће у колективном систему против-ракетне обране (ПРО НАТО) под окриљем САД. За сада је то једначина са много непознатих. Очигледна је корист која би се могла извући од учешћа у таквом пројекту, али Москва мора бити сигурна да се руске научне и војне разраде у области модернизације одбрамбеног потенцијала ни на који начин неће ограничавати.

Сем тога, учешће у општеевропској ПРО не треба да увлачи Русију у конфронтацију са земљама које, по мишљењу САД, представљају опасност по Америку или њене савезнике. Другим речима, Русија пристаје на сарадњу са Северноатлантском алијансом, али не против Ирана, Сирије или Северне Кореје.

Кремљ веома пажљиво прати развој Организације Северноатлантске алијансе. Али то помало подсећа на оно што је 1904. године руски император Николај II говорио: „Рата неће бити зато што ја нећу да ратујем, а Јапанци неће смети“. На жалост, намере се могу мењати, а када је реч о могућностима оне су са приближавањем војне инфраструктуре САД и НАТО границама Русије током последњих година немерљиво порасле.

Група „мислилаца“ на челу са Мадлен Олбрајт представила је 17. маја 2010. године нацрт нове Стратешке концепције НАТО. Документ је веома противуречан. У њему се садржи, на пример, признање „плафона ресурса и одговорности“ блока, али упоредо с тиме предлаже да се сфера његове делатности суштински прошири. Русији, наравно, не може одговарати претварање НАТО у светског жандарма попут орвеловског Великог Брата. То на првом месту.

Друго, Москва сматра да је НАТО одавно пробио плафон свог природног ширења. Сва последња ширења Северноатлантске алијансе дешавала су се на рачун земаља које не само да нису повећавале војни потенцијал НАТО, него су му доносиле политичке проблеме и конфликте. У резултату је НАТО прогутао толико земаља, да се суочио са проблемом „варења“. Унутар блока постоји неколико фракција различитих, антагонистичких праваца.

Треће, Москви се не допадају покушаји НАТО да промени, или собом замени ОУН, као што се то већ догодило 1999. године у Југославији. Утисак је да није реч само о покушајима да се створи паралелни инструментариј „глобалног управљања“ упоредо са ОУН, него је реч о усмереном ка одређеном циљу опањкавању те ауторитативне међународне организације, што је нарочито приметно када се суочавате са учесталим покушајима преиспитивања историјских и правних оцена резултата Другог светског рата. Мислим на апсолутно неприхватљиве покушаје да се на Совјетски Савез и хитлеровску Немачку свали подједнака одговорност за започињање Другог светског рата.

Иза тих провидних покушаја крије се отворена намера да се Русија брише из реда водећих актера савремене светске политике. Да, Јалтинско-Потсдамског поретка као целовитог, неповређеног система већ нема, али су се одржали такви значајни његови структурни елементи, као што су ОУН, њене институције, систем међународног права у чијем центру је Повеља ОУН са њеним принципима немешања и суверенитета, са правом вета сталних чланица Савета безбедности ОУН. То је данас једини терен општечовечанског дијалога и мирног решавања глобалних проблема.

Шта се сада догађа, на пример, на Блиском Истоку? Узмимо Ирак. Американци су фактички поделили ту земљу међу Курдима (оним истим Курдима који су озбиљно погоршали односе САД са најзначајнијим савезником САД у региону – Турском), шиитским Ираном (учинивши свог противника основном политичком снагом у том истом региону) и сунитима. А у сунитском троуглу испровоцирали су такав хаос, да су принуђени давати плату сунитима за неучествовање у борбеним операцијама. САД ће 2011. године, тако је изјавио Барак Обама, отићи из Ирака. Отићи, да би остали: војни контингент у Ираку ће још неколико година по бројности бити већи од војног контингента САД у Авганистану.

Последњих година Русија слуша низ критика на своју адресу поводом Блиског Истока. У

'кривицу' јој се, пре свега, убрајају контакти са Хамасом и 'посебни' став у односу на Иран.

Што се Хамаса тиче, Москва сматра да без те организације никада неће бити створена стабилна и јединствена палестинска држава на Блиском Истоку. Чак штавише, покушаје да се истерају арапски муслимани из Јерусалима Кремљ сматра неприкривеном агресијом на света места. Нељудска блокада сектора Газе учинила га је највећим концентрационим логором у свету, у коме страда, али се не предаје, милион и по арапских муслимана и хришћана. Русија ће учинити све да прекине гушење Газе.

Москву прекоревају због веза са Хамасом, али тајне контакте са том организацијом - пуноправним представником палестинског народа, одржавају високопостављени представници из Европе и САД. Није тајна да су Американци много учинили за победу те организације у Палестини, „заврћући руку“ Израелу. Друга је ствар – с којим циљем? Позната је поучна прича о томе, како је 1978. године група генерала из САД и Израела стигла у Иран ради обучавања специјалних јединица за борбу против нарастајућег исламског отпора режиму шаха. Али су истовремено у Техеран стигли: велика група стручњака из Државног департмента САД и људи повезаних са Државним департментом из невладиних организација, који су развили кампању пропагирања принципа демократије и човекових права. Након тога су генерали спаковали своје кофере и отишли након 24 сата, јер су схватили да ће се тада засигурно догодити - Хомеини.

Међу политиколозима у Русији све је распрострањеније гледиште (лично нисам присталица истог) да САД у кључним за њу регионима света свесно реализују стратегију „диригованог хаоса“. На Блиском Истоку крајњи резултат те стратегије може бити разарање националних држава и стварање Исламског калифата. Не верујем претерано у такву перспективу, из разлога што би то значило затварање другог великог пројекта XX века: постојања јеврејске државе на Блиском Истоку (у крајњој линији, на оном месту на коме се она налази и данас од 1949. године). Не верујем да је у својој „великој игри“ амерички политички естаблишмент спреман да данас жртвује Израел, иако сам чврстог уверења да САД, као и Велика Британија, немају вечите пријатеље и савезнике, већ само „вечите“ њихове сопствене интересе.

Зато не само у Ираку, него и у Авганистану, Американци са ретким ентузијазмом покушавају да ревидирају своју стратегију. Овде основно није ништа друго до спремност на тесну сарадњу са бившим непријатељем – са талибанима. И ту би требало некако разјаснити нова правила игре не само Русији, него и америчком јавном мњењу. Јер се

Пише: Николај Димљевић
среда, 23 јун 2010 22:20

одједном намеће низ питања. Зашто се и уопште улазило у Авганистан? Јесу ли САД спремне да признају да су у Авганистану оне покушавале да реше задатак преоријентације енергетских токова из Централне Азије на југ – мимо Русије и Кине? Јер сваком је јасно да никакве демократизације Авганистана по америчкој мустри нити има, нити може бити. Као што је јасно да никакву терористичку опасност по САД Авганистан нити је представљао, нити представља. Данас је основна опасност која долази из Авганистана, заправо, ниво производње наркотика, који је од како се тамо налазе Американци од 2001. године порастао за 44 пута!

Амерички представници изјављују да не намеравају да се боре против нарко-производње у Авганистану. И разумљиво је због чега: хероинска бујица обрушава се на Европу и Русију, а не на САД. А у Мексику и Колумбији САД се не либе да уништавају плантаже наркотика свим могућим методама, укључујући хемијске супстанце које, чак, изазивају обољења код људи.

Перспектива развоја догађаја око Ирана пре извесног времена изгледала је сасвим песимистично. Није овде ствар у томе намерава ли Иран да ствара нуклеарно оружје или не. Правилније је говорити о могућностима. Међутим, развој догађаја око Ирана својеврсна је реприза 2003. године. Тада су се усијавале страсти око ирачког оружја за масовно уништавање, поштраване санкције, све је ишло у правцу рата. Веома брзо се испоставило да су фамозни „обавештајни подаци“, које су подастрли амерички представници, заправо, фалсификати, али је било касно: стотине хиљада Ирачана већ је убијено, а свудприсутна «Холибертон» (америчка корпорација – прим.прев.) је припремала тло за ексклузивну предају ирачких нафтних налазишта америчким компанијама.

Према Ирану је данас установљена својеврсна „презумпција кривице“. Ахмадинеџаду кажу: докажи да ти заиста немаш оно што траже и не могу наћи инспектори МАГАТЕ, докажи да заиста нећеш да правиш бомбу. У противном, следе ти санкције и рат.

То подсећа на позоришни апсурд. Сетимо се приче о стварању пакистанског нуклеарног оружја. Предмет Кадир-хана у Холандији стар је већ тридесет година. А сасвим недавно – 2005. године – досије са његовим предметом украден је из амстердамског суда, па је судија А.Лисер директно указао на „наручиоце“ крађе. Извори нуклеарног оружја Израела су из исте серије. Испада да земља-гарант неширења нуклеарног оружја помаже одабраним државама да направе нуклеарну бомбу, а потом заједно са њима прети санкцијама и ратом другој држави, која нема нуклеарно оружје и која изјављује да и не намерава да га ствара.

Овде је, наравно, значајан израелски аспект проблема. Хипотетичка иранска бомба не представља опасност ни за Европу, ни за Русију, ни за САД. Са Израелом је компликованије. Имајући у виду све нијансе односа Ирана и Израела, не може се у потпуности искључити могућност да ће Израел нанети удар по Ирану. Јер, у основи међународне кризе око иранског нуклеарног програма током последњих година фигурира, поред осталог, тежња светске заједнице да спречи такав след догађаја који би се преокренуо у израелски удар по Ирану, што би - то је сасвим очигледно – довело до великог рата са непредвидивим последицама.

Осим тога, пројекти алтернативног снабдевања Европе гасом предлажу се са рачуницом, пре свега, на иранске резерве. Без Ирана, на пример, нема никаквог смисла започињати изградњу гасовода „Набуко“, пошто он нема чиме да се напуни. Зато је Европи потребан ирански гас, и тамо се то, као и у САД, схвата.

То што је дошло до тространог споразума Бразил – Иран – Турска о уранијуму изазива опрезни оптимизам. Предложена од стране Бразила схема за обогаћивање иранског уранијума претпоставља коришћење неутралне Турске, коју Техеран нипошто не може оптужити за злонамерне подвале. Уколико до 'напретка' дође, Русија ће бити задовољена, јер одговарајућа схема није разрађена без њеног учешћа, мада не и тако јавно.

У свету ничег нема постојаног. И сасвим је нестална, чини се, клима светске политике. Али ипак и овде постоје стални фактори – геополитички пејзажи.

У Европи и у Евроазији у целини геополитички пејзажи остају пређашњи. Русија и овде, али и у Европи и у Азији, има своје посебно место, којег је она итекако свесна. Нико не може а да не рачуна са тим.